

EKONOMİ POLİTİK

Krizden Çıkış ve Sonrası

Erinç Yeldan, 17 Haziran 2009

“Küresel krizde dip noktası görüldü ve toparlanma başladı...”

2007'nin Ağustos ayında Amerikan konut-kredisi piyasalarında başlayan ve kısa sürede tüm dünyaya yayılan krizin Haziran 2009'da dip noktasını görerek “toparlanma” sürecine girdiği ilan edilmiş durumda. Kuşkusuz bu son derece sevindirici bir haber: artık işsizlik, sanayi üretiminde daralma ve ihracat kayıpları günleri geride kalmak üzere. Artık Türkiye'miz de zaten teğet geçmiş olan krizin etkilerini kısa zamanda atlatacak ve yeniden büyüme dönemine girecektir...

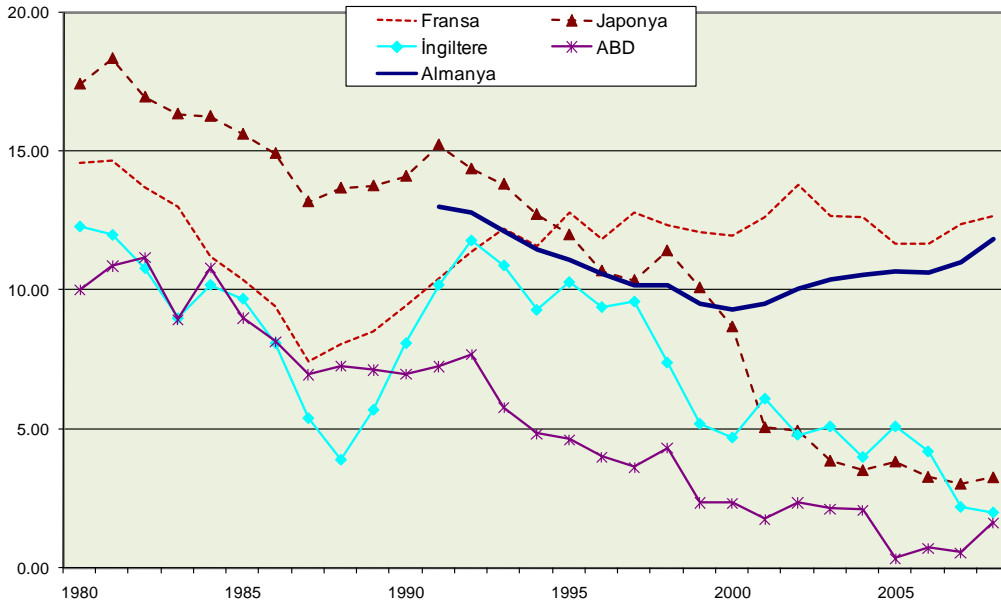
Ancak iktisadi gerçekler ne yazık ki bu beklentileri karşılayacağına benzemiyor. Zira “krizden çıkmak” ile “2007-öncesi dünya ekonomisinin koşullarına yeniden donebilmek” farklı şeyler. Kriz sonrası dünya artık 2007 öncesi gibi olmayacak. Kısaca açıklamaya çalışalım.

2000-sonrası dünya ekonomisini yönlendiren ana unsurlardan birincisi ABD'nin vermekte olduğu muazzam ölçekli dış açık idi. Amerikan ekonomisi artık “sanayi-sonrası yüksek teknoloji finansal hizmet üreticisi” olarak kendini tanımlamakta ve üretim açığını başta Çin olmak üzere Asya'nın ve Latin Amerika'nın ucuz işgücü depolarından kaynaklanan ithalat ile kapatmaktaydı. ABD'nin ulusal gelirine oran olarak yüzde 6'ya ulaşmış olan dış açığı ise Amerikan doları ve Amerikan finansal sisteminin “ürettiği” finansal varlıklar ile karşılanmaktaydı.

Bir “tüketim” ve “finansal üretim” cennetine dönüştürülmüş olan Amerikan ekonomisine ilişkin en çarpıcı gözlem ise Amerikan halkının tasarruf oranında gözlenen çarpıcı gerilemeydi. 1980'lerin başında yüzde 10 düzeyinde olan özel tasarruf oranı, sürekli gerileyerek 2005'te yüzde 0'a (yanlış okumadınız *sıfır*) değin gerilemiş idi. Amerikan halkı maaş ve ücretlerindeki gerilemeyi borçlanma yoluyla telafi ediyor; ucuz ithal ürünler Amerika'nın mega-alışveriş merkezlerini süslüyordu. Amerikan finans sisteminin yarattığı ucuz kredi ve ucuz finansman araçları bu sistemin ana dayanağı idi.

Amerika'nın başını çektiği bu süreç diğer gelişmiş/sanayileşmiş ülkelerde de yaygınlaşmakta idi. Aşağıdaki grafikten de görüleceği üzere İngiltere'de de Amerika'deki gibi özel tasarruf oranlarında büyük çaplı gerilemeler yaşanmış ve “finansal borç” senetlerine dayalı bir genişleme sürecine girilmişti.

Özel Tasarruf Oranı, 1980-2008
(kullanılabilir gelirin %si olarak)

Başta ABD olmak üzere gelişmiş finans merkezlerinin üretmekte olduğu “kağıt”lar dünya ticaretinde ve dolayısıyla tüm küresel ekonominin üretme ve tüketme hacminde büyük bir ivmelenme yaratmaktaydı. Amerika’nın ithalat talebi tüm dünya ekonomileri için ihracata dayalı büyüme için büyük fırsat idi. Türk sanayisi de bu olanaktan yararlanacak ve ucuz kredi hacminin sağladığı ithalat finansmanı ile birlikte ihracatını hızla yükseltecektir.

Ancak 2007’ye gelindiğinde artık Amerikan ve İngiliz finansal sistemlerinin “üretmiş” oldukları “kağıtların” gerçekte çok da değerli olmadığı; aralarına bazı “vasıfsız” (*sub-prime*) nitelikli değersiz kağıtların da sıkıştırıldığı ortaya çıktı. Sonradan “toksik” sözcüğüyle betimlenecek olan bu varlıklar, küresel ekonomideki dengelerin ne kadar sağlıklı ve kırılabilir olduğunu ispatlamaktaydı.

Şimdi başta Amerika olmak üzere tüm gelişmiş ülkeler finansal sistemlerini bu tür vasıfsız nitelikli finansal varlıklardan temizleme gayreti içindeler. Ancak bu çaba, doğal olarak, artık eskisi gibi bol ve ucuz finansal değer üretilemeyeceğini ve dolayısıyla tüm dünyada ucuz krediye ve borçlanmaya dayalı ticaret ve büyüme döneminin kapanmış olduğunu göstermektedir.

“Krizden çıkış”, Amerika için düşük (hatta *sıfır*) tasarruflara dayalı, borç ekonomisinin yerini iç üretime dayalı ve finansal sistemin daha yakından denetlendiği ve dolayısıyla kredinin daha kısıt ve pahalı olduğu bir süreci ifade edecektir. Bu süreçte Amerika’da tasarruf oranları yükselme eğilimine girecek ve Amerikan dış açığı küçültülecektir. Aksi takdirde “krizden çıkış” olanağı zaten mümkün olamazdı. Ancak, dünyanın hegemonik merkez ekonomisinde yaşanan bu gelişmeler doğrudan doğruya çevre ekonomilerde de yansımaları bulacak; ve dünya ticaret hacmi eskisine göre daha dar, finansman olanakları daha kısıt ve pahalı olacaktır.

Dolayısıyla, krizden çıkış sürecinin ardında yatan iktisadi mekanizmaların nasıl gerçekleştiğine bakmadan, “*kriz bitti, eskiye dönüyoruz*” beklentileriyle 2007-öncesine öykünmenin hiç bir anlamı yoktur. “Toparlanma”-sonrası iktisadi dengeler büyük olasılıkla bütün dünya ekonomilerinde iç talebin daha canlı olacağı ve üretimin ivmesinin dış ticaret

yerine iç tüketim ve ulusal tasarruflara dayalı yatırımlardan kaynaklanacağı yeni bir biçime kavuşacaktır. Türkiye bu sürece hazırlıklı olmak zorundadır. Aksi takdirde, “*kriz bizi teğet geçti, herşey bir kabus gibi geride kaldı*” savlarının maliyeti, Türkiye sanayisinin dışa bağımlılığının daha da artması ve ekonomisinin taşeronlaştırılmış bir ucuz işgücü deposuna dönüştürülmesinin pekinleştirilmesi olacaktır.